

ნინო ჯერენაშვილი

საქართველოს კვების მრეწველობის
განვითარების ეკონომიკური პრობლემები და
მათი გადაჭრის მიმართულებები

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

სადოქტორო პროგრამა „ტრანსპორტის და
მანქანათმშენებლობის მენეჯმენტი“

შიფრი: 02

თბილისი

2016

ხელმძღვანელი: პროფესორი გოდერძი ტყეშელაშვილი

რეცენზენტები: 1. პროფესორი თ. კილაძე

2. პროფესორი მ. ჯულაყიძე

დისერტაციის დაცვა შედგება 2016 წლის „30“ ივნისს 15 საათზე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო და მანქანათმშენებლობის სადისერტაციო საბჭოს კოლეგიის სხდომაზე, კორპუსი I, აუდიტორია 628

მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას ქ. № 77.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში, ხოლო ავტორეფერატის - ფაკულტეტის ვებგვერდზე

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,
ასოც. პროფ. ნია ნათბილაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ხელნაწერის უფლებით

I. ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

სამუშაოს აქტუალურობა: საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი პერიოდი ხანგრძლივია და მისი ფუნქციონირება ბიზნესის და მეწარმეობის განვითარებაზე დამოკიდებული.

დღესდღეობით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა მოსახლეობის ძირითადი სასურსათო პროდუქტებით დაკმაყოფილებას ენიჭება. აღნიშნულ სფეროში წარმოებასა და მოხმარებას შორის კავშირის აღდგენისათვის კვების მრეწველობის ეფექტიანობის განსაზღვრაა საჭირო.

კვების მრეწველობა ქვეყნის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს დარგს წარმოადგენს, რომელიც აგროსამრეწველო კომპლექსის განუყოფელი ნაწილია. მასში გაერთიანებულია დაახლოებით 30-ზე მეტი სპეციალიზებული დარგი.

კვების მრეწველობის განვითარებაზე დამოკიდებულია ისეთი მნიშვნელოვანი სოციალური ამოცანების გადაწყვეტა, როგორცაა ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების დონეთა შორის განსხვავების დაძლევა, ადამიანთა შრომითი საქმიანობის აქტიურობის ასამაღლებლად ხელსაყრელი პირობების შექმნა და სხვ.

რევოლუციამდელი პერიოდის კვების მრეწველობის საწარმოები ხასიათდებოდა ტექნოლოგიური პროცესების მექანიზაციის დაბალი დონით. წარმოების არასაკმარისი მექანიზაცია და მასთან დაკავშირებული კვების მრეწველობის მუშათა შრომის დაბალი ნაყოფიერება, ნაკლებად აწუხებდათ მეწარმეებს, რადგან შრომის ორგანიზაციის ყველა ნაკლს ისინი ფარავდნენ მშრომელთა გაძლიერებული ექსპლოატაციით - ახანგრძლივებდნენ სამუშაო დღეს, აწესებდნენ დაბალ ხელფასს და ა.შ.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე იწყება კვების მრეწველობის გეგმაზომიერი აღორძინება და კომპლექსური განვითარება. თუმცა, საბჭოთა სახელმწიფო თავისი არსებობის პირველი წლებიდანვე შეუდგა საქართველოში მისი

ძირითადი დარგების აღდგენას. მსხვილი კვების მრეწველობის განვითარებისათვის არ შეიძლებოდა შექმნილიყო პირობები.

აღდგენითი პერიოდის მანძილზე, ქვეყანას არ ჰქონდა შესაძლებლობა გამოეყო საკმარისი სახსრები კვების მრეწველობის ტექნიკური ბაზის შექმნისა და გაუმჯობესებისათვის.

კვების მრეწველობის განვითარების დონე მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ქვეყნის მეცნიერულ-ტექნიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას.

კვების მრეწველობის საწარმოთა ნორმალური ფუნქციონირება დამოკიდებულია სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დამზადების ორგანიზაციაზე. სასურსათო პროგრამის განხორციელებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს კვების მრეწველობას, რომელიც ნედლეულს უშუალოდ სოფლის მეურნეობიდან ან შესაბამისი დამამზადებელი პუნქტებიდან იღებს, გადაამუშავებს მას სასურსათო პროდუქტებად და აღნიშნული პროდუქტებით მოსახლეობას ამარაგებს.

თემის აქტუალურობას განსაზღვრავს ის, რომ საქართველოს კვების მრეწველობა წარმოადგენს ქვეყნის სახალხო მეურნეობის და მათ შორის, მრეწველობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დარგს და მას მიეკუთვნება წამყვანი ადგილი მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფისა და საბიუჯეტო შემოსავლების გადიდების საქმეში.

კვების მრეწველობის ეკონომიკა შეისწავლის საზოგადოების განვითარების ეკონომიკური კანონების კონკრეტულ გამოვლინებას კვების მრეწველობაში.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვან საფუძველს წარმოადგენს სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემო, რაც უმეტესწილად განპირობებულია უმუშევრობის დაბალი დონით, მონეტარული პოლიტიკის დამოუკიდებულებით, ფასებისა და ფინანსური სექტორის სტაბილურობით.

თემის აქტუალურობა კიდევ უფრო იზრდება, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ კვების მრეწველობაში დიდი ყურადღება ეთმობა დარგის საწარმოო პოტენციალის

განსაზღვრას, მის მიკრო და მაკროეკონომიკურ გარემოს. საწარმოო პოტენციალის გამოყენებაზე დამოკიდებული, თუ რამდენად შეესაბამება ნედლეული რესურსებისა და მათი გადამამუშავებელი საწარმოების შესაძლებლობები ერთმანეთს. საწარმოო პოტენციალის მაჩვენებლთა სისტემა საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს დარგის განვითარების არასასურველი ტენდენციები და ეკონომიკური სიტუაციის სასურველი მიმართულებით შესაცვლელად მიღებულ იქნეს ოპერატიული ზომები.

საქართველოში კვების მრეწველობის განვითარება და მისი გადაჭრის მიმართულებები დღემდე არ გამხდარა ფართოდ შესწავლის საგანი, შესაბამისად სადისერტაციო ნაშრომის აქტუალურობა აღნიშნულითაც დასტურდება.

სამუშაოს მიზანია საქართველოს კვების მრეწველობის განვითარების ეკონომიკური პრობლემები და მათი გადაჭრის მიმართულებების განსაზღვრა.

ძირითადი ამოცანები:

- ✓ საქართველოს კვების მრეწველობის წარმოშობის და განვითარების ისტორიული ექსკურსი;
- ✓ საქართველოში კვების მრეწველობის ფუნქციონირებისათვის საწინდელულო ბაზის დახასიათება;
- ✓ საქართველოს კვების მრეწველობის საწარმოო სიმძლავრეები და მისი შემცირების მიზეზების კვლევა;
- ✓ საქართველოს კვების მრეწველობის განვითარების პროგნოზირება;

კვლევის საგანია საქართველოს კვების მრეწველობა და მისი შემადგენელი ცალკეული საწარმოები და ფირმები.

მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს შემდეგში:

- ✓ პირველადაა გამოკვლეული საბაზრო ეკონომიკის პირობებში საქართველოში კვების მრეწველობის პრობლემები და მათი გადაჭრის მიმართულებები;

- ✓ კრიტიკულად არის გააზრებული საქართველოში კვების მრეწველობის არსებული მდგომარეობა და მასზე მოქმედი ფაქტორები;
- ✓ დადგენილია, რომ თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს სჭირდება მსოფლიო სტანდარტების შესაბამისი კონკურენტუნარიანი კვების მრეწველობის განვითარება. სამრეწველო საწარმოში საწარმოო სიმძლავრეთა გამოყენების დაგეგმვის დროს გათვალისწინებული უნდა იქნას ღონისძიებათა კომპლექსი, რომელიც უზრუნველყოფს წარმოების მანქანა-მოწყობილობის რაციონალურ დატვირთვას და პროდუქციის წარმოების მოცულობის სისტემატურ გადიდებას;
- ✓ დამუშავებულია მათემატიკური მოდელი, რომელიც ადასტურებს სამეწარმეო კვების მრეწველობის ძირითადი აქტივების ზრდის და შრომის საშუალებების განახლების აუცილებლობას, ეს კი მიღწევადია მეწარმეობაში ინვესტიციების ზრდის საშუალებით. მათი მოზიდვა შესაძლებელია ეკონომიკური გარემოს გაუმჯობესებით, მაკროეკონომიკური სტაბილურობით, საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარებით, გადასახადების ლიბერალიზაციით და დიფერენცირებით, საფინანსო-საკრედიტო სისტემის მოწესრიგებით.

სადისერტაციო ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა.

მიღებული თეორიული დასკვნებისა და წინადადებების პრაქტიკული განხორციელება ხელს შეუწყობს საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის პირობებში კვების მრეწველობის განვითარებას.

მათი გამოყენება ასევე შესაძლებელია, როგორც უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლების პროცესში, ასევე სამთავრობო სტრუქტურების და სატრანსპორტო ფირმების მენეჯმენტის სრულყოფისათვის.

ნაშრომის სტრუქტურა. დისერტაცია მოიცავს 140 გვერდს, შედგება შესავალის, ექვსი თავის, 11 ცხრილის, ძირითადი დასკვნების, გამოყენებული ლიტერატურის და დანართისაგან.

II. ნაშრომის მოკლე შინაარსი

პირველ თავში - დისერტაციის ლიტერატურული მიმოხილვის ნაწილში განხილულია სხვადასხვა მკვლევართა მოსაზრებები კვების მრეწველობის განვითარების შესახებ.

ზოგიერთი ავტორის აზრით, აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს საქართველოში წარმოებული კვების პროდუქტების, მათ შორის ალკოჰოლიანი და უალკოჰოლო სასმელების ხარისხის გაუმჯობესების პრობლემა, განსაზღვრულია ახალი ასორტიმენტის პროდუქტების კვებითი ღირებულება.

შეცნიერულად დასაბუთებული და ექსპერიმენტალურად დადასტურებულია ფუნქციონალური პროდუქტების ახალი ასორტიმენტის კომპონენტური შემადგენლობა. ყმუშავებულია რეცეპტურები და მათი მომზადების ტექნოლოგიები, რომლებიც უზრუნველყოფენ პროდუქციის მაღალ ხარისხს და უსაფრთხოებას.

ქართველი მეცნიერები ხაზს უსვამენ მეწარმეობის ფორმირების საფუძვლებს და განვითარების თავისებურებებს საქართველოს კვების მრეწველობაში, განიხილავენ კვების მრეწველობის საწარმოთა სტრუქტურის განვითარების, იკველვენ კვების პროდუქტების სამომხმარებლო ბაზარს და ეკონომიკურ შეფასებას, კვების მრეწველობის საექსპორტო-საიმპორტო პოტენციალის ანალიზს. ისინი ასკვნიან, რომ საქართველოს კვების მრეწველობაში საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის ობიექტურ აუცილებლობას ბაზრის შექმნა წარმოადგენს.

კვების მრეწველობაში მეწარმეობის, ბიზნესის განვითარების მიზანია საზოგადოებრივ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება და მოგების მიღება.

საქართველოს კვების მრეწველობაში საბაზრო ურთიერთობათა ძირითად ორგანიზაციულ საფუძველს წარმოადგენს:

1. პრივატიზება;
2. კვების მრეწველობის დარგებში ერთობლივი საწარმოებისა და უცხოური ფირმებისათვის თანაბარი პირობების შექმნა;
3. შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის უზრუნველყოფა და საკონკურსო პირობებზე კონტროლი;
4. საბაზრო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება.

კვების მრეწველობის განვითარებისათვის განსაკუთრებით აქტუალურია მისი ადექვატური ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების შერჩევა და ურთიერთშეხამება, სადაც რეალურად მოხდება თანამშრომლობის ეკონომიკური და სოციალური ურთიერთობების შერწყმა.

ლიტერატურის მიმოხილვაში ასევე განხილულია საწარმოო პოტენციალი და დგინდება, რომ კვების მრეწველობის განვითარების პროგრამის შემუშავებისას წამყვანი ადგილი ენიჭება დარგის საწარმოო პოტენციალის განსაზღვრას. სწორედ, საწარმოო პოტენციალის გამოყენებაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენად შეესაბამება ნედლეული რესურსებისა და მათი გადამამუშავებელი საწარმოების შესაძლებლობები ერთმანეთს. მისი მაჩვენებელთა სისტემა საშუალებას იძლევა დროულად გამოვლინდეს დარგის განვითარების არასასურველი ტენდენციები და ეკონომიკური სიტუაციის სასურველი მიმართულებით შესაცვლელად მიღებულ იქნას ოპერატიული ზომები.

კვების მრეწველობის განვითარებისათვის შესაბამისი სტრატეგიის შემუშავება აუცილებელი, როგორც მთლიანად ქვეყნის, ისე რეგიონულ დონეზე. კვების მრეწველობის განვითარების თანამედროვე მდგომარეობის შესწავლაზე შემუშავებული რეკომენდაციები ხელს შეუწყობს ორი დარგის - სოფლის მეურნეობისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავებელი დარგის - კვების მრეწველობის საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.

განსაზღვრულია კვების მრეწველობის აქტუალური პრობლემები:

1. კვების მრეწველობის და მისი დარგების განვითარების ოპტიმალური ტემპების განსაზღვრა;
2. სამრეწველო საწარმოთა ჩამოყალიბებული სტრუქტურის შესწავლა;
3. მრეწველობის მართვის ფორმებისა და მეთოდების გაუმჯობესება;
4. საწარმოთა ეკონომიკური სტიმულირების სისტემის სრულყოფა;
5. საწარმოო ფონდების და კაპიტალურ დაბანდებათა სტრუქტურის გაუმჯობესება;

აღნიშნულ თავში განხილულია კვების მრეწველობა უნგრეთის მაგალითზე. უნგრეთში ას წელზე მეტია იწარმოება და იყიდება დაკონსერვებული კვების პროდუქტები. მისი მნიშვნელობა შეინიშნება ბოლო რამდენიმე ათწლეულში საექსპორტო ბაზრებზე. დადგენილია, რომ ბავშვთა საკვები და დაკონსერვებული თევზი სასარგებლოა ჯანმრთელობისათვის.

კვების მრეწველობაში მეწარმეობისა და მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის აუცილებელია შეიქმნას სრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზა, რათა პრაქტიკაში დაინერგოს საკუთრების ყველა ფორმის სამართლებრივი მექანიზმი.

ჩვენ ვიზიარებთ რიგი ეკონომისტების შეხედულებებს, აგრეთვე ვეთანხმებით მათ დასკვნებს, რომ საქართველოს კვების

მრეწველობაში საბაზრო ურთიერთობათა ძირითად ორგანიზაციულ საფუძველს წარმოადგენს: პრივატიზება და საკანონმდებლო ბაზის უზრუნველყოფა/საკონკურსო პირობებზე კონტროლი და საბაზრო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება. უცხოელი ექსპერტებისა და ქართველი სპეციალისტების აზრით, საქართველო იმ ქვეყნების ჯგუფს განეკუთვნება, რომელსაც სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის საექსპორტო პროდუქციის წარმოების უდიდესი პოტენციალი გააჩნია.

მეორე თავში - „საქართველოს კვების მრეწველობის წარმოშობის და განვითარების ისტორიული ექსკურსი“ - განხილულია კვების მრეწველობა, როგორც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავებელი დარგი, რომელიც აგროსამრეწველო კომპლექსის განუყოფელი ნაწილია, რეკოლუციამდელი საქართველოს კვების მრეწველობა, დაბალი დონით ხასიათდებოდა. ის წარმოდგენილი იყო არა რაციონალურად განლაგებული, არამედ კაპიტალისტური მანუფაქტურისა და სარეწების ტიპის, წარმოების კუსტარული მეთოდებით. მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობოდა კვების პროდუქტების შინაურ გამოშვებას.

განხილულია კვების მრეწველობა მე-19-ე საუკუნის შუა წლებში, როდესაც ტრადიციული კვების პროდუქტების წარმოება საქართველოში იქმნებოდა მომავალი კვების მრეწველობის პირველ სახედ. აღნიშნულ პერიოდში დაიწყო წვრილკუსტარული და ნახევრადკუსტარული საწარმოების დაშლა ან დიდ საწარმოებად გაერთიანება.

მე-19 საუკუნის შუა წლებში საქართველოში შეიქმნა რძის გადამამუშავებელი საწარმოები, რომლებსაც გერმანიიდან და შვეიცარიიდან გადმოსული კერძო მეწარმეები აშენებდნენ. ამავე ხანებში დაიწყო მოსახლეობის ზრდა, რაც ქმნიდა წანამძღვრებს კვების პროდუქტების სამრეწველო წარმოებისათვის.

მე-19 საუკუნის 90-იანი წლებიდან კაპიტალისტური ტიპის ახალი საწარმოები ჩნდება:

- ✓ ვეტცელის ლუდის სახარში ქარხანა - 1862 წელს;

- ✓ სარაჯიშვილის თბილისის კონიაკის ქარხანა - 1888 წელს;
- ✓ ბოდარჯიანცის, ენფირჯიანცის და სხვათა თამბაქოს ფაბრიკები.

1980 წელს საქართველოს სამრეწველო გაერთიანებები - „საქართველოს ჩაი“ და „სამტრესტი“ დამოუკიდებელ გაერთიანებებად ჩამოყალიბდნენ. კვების მრეწველობის მუშაკებს თავიანთი პროდუქცია 22 სახელმწიფოში გაჰქონდა. ესენია:

- ✓ ყველა სოციალისტური ქვეყანა
- ✓ კანადა
- ✓ ავსტრალია
- ✓ გერმანია
- ✓ საფრანგეთი
- ✓ ნიდერლანდები
- ✓ იტალია
- ✓ მაროკო
- ✓ ფინეთი
- ✓ იაპონია
- ✓ პერუ

კვების მრეწველობის მნიშვნელოვანი პრიორიტეტი სოფელი იყო. ნედლეული ბაზის პარალელურად იქმნებოდა მრავალდარგოვანი კვების მრეწველობის მძლავრი ტექნიკური და მეცნიერული საფუძველი. დიდი სამამულო ომის შემდეგ კვების მრეწველობის ათობით საწარმო აშენდა.

შეიქმნა კვების მრეწველობის სამეცნიერო-კვლევითი და საპროექტო ინსტიტუტები, საქართველოს კვების მრეწველობის საწარმოთა სახელმწიფო საპროექტო ინსტიტუტები, საქართველოს კვების მრეწველობის საწარმოთა სახელმწიფო საპროექტო ინსტიტუტი;

1990 პერიოდისათვის და 1981-1985 წლებში საქართველოს კვების მრეწველობის განვითარების დარგის ძირითადი ამოცანები დარგების შემდგომი ზრდის უზრუნველყოფა და მათი სპეციალიზაცია იყო იმ მიზნებით, რომ დაკმაყოფილებულიყო საკავშირო მოთხოვნა ჩაის, ღვინის, კონსერვის, თამბაქოს,

ეთერზეთოვან და მრეწველობის ზოგიერთი სხვა დარგის პროდუქციაზე.

2003-2006 წლებში საქართველოში კვების პროდუქტების მოხმარების რეკომენდირებული ფიზიოლოგიური ნორმებიდან მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ხორცის, რძისა და თევზის პროდუქტების მოხმარება.

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს სჭირდება მსოფლიო სტანდარტების შესაბამისი კონკურენტუნარიანი კვების მრეწველობის განვითარება. კვების მრეწველობის დარგებში მნიშვნელოვანია გაიზარდოს ინვესტიციების მოცულობა უცხოური, კერძო, სააქციო კაპიტალის მოზიდვის ხარჯზე.

დღეისათვის ინვესტირებისათვის პერსპექტიულია ღვინის წარმოება, რომელიც 2004 წლის მონაცემებით, პირველ ადგილზე კვების, როგორც ადგილობრივი მოხმარების, ასევე საექსპორტო პროდუქციის ჩამონათვალში.

2.2 თავში - „საქართველოში კვების მრეწველობის ფუნქციონირებისათვის სანედლეულო ბაზის დახასიათება“, შევეცადეთ გამოგვეკვლია და გავგვანალიზებინა, რომ სამრეწველო პროდუქციის წარმოების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს მრეწველობის უზრუნველყოფა ნედლეულითა და სათბობენერგეტიკული რესურსებით. ყურადღება ექცევა მისი ხარისხის ამაღლებას და ასორტიმენტის გაფართოებას.

კვების მრეწველობაში ნედლეული მისი მიღების წესის მიხედვით იყოფა:

- ✓ სამრეწველო, რომელიც მიიღება მიწის წიაღიდან (მარილი, მინერალური წყლები) ან მიღებულია სამრეწველო გადამამუშავების გზით (ზეთი, ფქვილი და სხვ);
- ✓ სასოფლო-სამეურნეო, რომელიც სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგებში იწარმოება; ის თავის მხრივ იყოფა მცენარეულად (მაქრის ჭარხალი, ბოსტნეული, თამბაქო) და ცხოველურად (ტყავი, მატყლი);

საქართველოს კვების მრეწველობის ძირითად სანედლეულო ბაზას სოფლის მეურნეობა წარმოადგენს, რომელიც ამარაგებს მას აუცილებელი ნედლეულით.

საქართველოს ხელსაყრელი ნიადაგურ-კლიმატური პირობები კვების მრეწველობისათვის ქმნიან აუცილებელი სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის - ჩაის, ყურძნის, თამბაქოს, ხილის, ციტრუსების, ეთერზეთოვანი მცენარეების, ბოსტნეულის, ტუნგოს და სხვა კულტურების უხვად წარმოების უზარმაზარ შესაძლებლობებს.

2.3 თავში - „საქართველოს კვების მრეწველობის საწარმოო სიმძლავრეები და მისი შემცირების მიზეზების კვლევა“, განხილულია საწარმოო პოტენციალი, როგორც რთული და მრავალწახნაგოვანი ეკონომიკური კატეგორია.

შესწავლილია პოტენციალის თითოეული ელემენტი, რომელიც ასრულებს თავის განსაკუთრებულ, შეუცვლელ ფუნქციას, რაც გამოწვეულია მისი როლით წარმოებაში.

საწარმოო სიმძლავრე წარმოადგენს საწარმოო ობიექტის (სამქროს, უბნის, საწარმოს და სხვ) უნარს გამოუშვას განსაზღვრული ასორტიმენტის მაქსიმალურად შესაძლებელი პროდუქციის მოცულობა ან შეასრულოს განსაზღვრული სახის სამუშაო დროის გარკვეულ მონაკვეთში, წარმოებისა და შრომის ნორმალური ორგანიზაციის პირობებში.

კვების მრეწველობის საწარმოო სიმძლავრეში არის ამა თუ იმ წარმოებაში წლის განმავლობაში სახელმწიფო გეგმით განსაზღვრული ნომენკლატურის პროდუქციის მაქსიმალური რაოდენობით გამოშვების შესაძლებლობა, მუშაობის დადგენილი რეჟიმისა და წარმოების საშუალებათა რაციონალურად გამოყენების საფუძველზე.

2.4 თავში - „საქართველოს კვების მრეწველობის განვითარების მაკროეკონომიკური პრობლემები და მათი ანალიზი“, შესწავლილია საქართველოს კვების მრეწველობის

მაკროეკონომიკური გარემო, რომელიც მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის საფუძველია.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვან საფუძველს წარმოადგენს სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემო, რაც უმეტესწილად განპირობებულია უმუშევრობის დაბალი დონით და ფინანსური სექტორის სტაბილურობით.

2.5. თავში - „საქართველოს კვების მრეწველობის მიკროეკონომიკური პრობლემების გამოვლენა“ გამოკვლეულია, რომ მრეწველობის განვითარების ერთ-ერთი მიკროეკონომიკური პრობლემა უშუალოდ საწარმოთა მართვის დონეზეა, რადგან მათი ამჟამინდელი მმართველობითი აპარატი, პერსონალი და სხვ. თანამედროვე მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებს აღნიშნულ თავში მიკროეკონომიკური პრობლემები განხილულია კახეთის რეგიონის მაგალითზე.

2.6. თავში - „საქართველოს კვების მრეწველობის განვითარების პროგნოზირება“ – განხილულია, რომ ქვეყნის ეკონომიკური პილიტიკის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი მეწარმეობის განვითარებაა, რომელიც ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილური ზრდის საფუძველია. ის უზრუნველყოფს ქვეყანაში სამუშაო ადგილების შექმნას, შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმებას, სტაბილური განვითარების გარანტიის „საშუალო ფენის“ წარმოქმნას. პროგნოზირება და დაგეგმვა კი ის საშუალებაა, რომელიც აყალიბებს მიდგომებს, პოზიციებს, განსაზღვრავს მიზნის მიღწევის მთელ სისტემას.

კვების მრეწველობის პროგნოზირების ძირითად ამოცანას წარმოადგენს ხარისხიანი კვების პროდუქტების წარმოების გადიდება, აღნიშნულ პროდუქტებზე მოსახლეობის მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება და ზოგიერთი მისი სახეობის საექსპორტო პროდუქციის წარმოების გაფართოება.

კვების მრეწველობაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა ეფექტიანობის განსაზღვრა მათემატიკური

მოდელირებით, რაც გულისხმობს კვების მრეწველობის განსაზღვრისათვის განზოგადოებული მაჩვენებლის და მასზე მოქმედი ფაქტორების შერჩევას.

რამდენადაც კვების მრეწველობის ეფექტიანობის განსაზღვრელ კრიტერიუმად, მოცემული კონკრეტული პირობებიდან გამომდინარე, შეიძლება გვევლინებოდეს წარმოებული პროდუქციის და გაწეული მომსახურების მოცულობა, შექმნილი დამატებითი ღირებულება, საწარმოს მოგება, მომუშავეთა რიცხოვნება, საანგარიშო და საბალანსო მოგება და სხვა მსგავსი ეკონომიკური მაჩვენებელი, რომლებზეც მოქმედი ფაქტორები მრავალფეროვნებით ხასიათდება. ფაქტორების სიმრავლის გამო მოსახერხებელია მიზნის ფუნქციასა და მასზე მოქმედ ფაქტორებს შორის დამოკიდებულების გამოსახვა წრფივი ფუნქციით

$$y = f(x) = \sum_{i=1}^n a_i * x_i; \quad i = 1 \div n,$$

სადაც, n -ფაქტორების საერთო რიცხვია; x_i – i -ური ფაქტორის მნიშვნელობა; a_i – i -ური ფაქტორის წრფივი დამოკიდებულების კოეფიციენტი.

რამდენადაც მიზეზ–შედეგობრივი კავშირი ატარებს ალბათურ ხასიათს, სტატისტიკური ინფორმაციაზე დაყრდნობით საჭიროა განისაზღვროს მიზანსა და ფაქტორებს შორის დამოკიდებულების კოლევარულობა, რაც შესაძლებელია კორელაციის წყვილური კოეფიციენტის გამოყენებით. მას აქვს სახე

$$r_{XY} = \frac{\text{cov}_{XY}}{\sigma_X \sigma_Y} = \frac{\sum (X - \bar{X})(Y - \bar{Y})}{\sqrt{\sum (X - \bar{X})^2 \sum (Y - \bar{Y})^2}}$$

სადაც,

$$\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n X_t,$$

ფაქტორების შემთხვევათა საშუალო არითმეტიკულია.
ეკონომიკაში კავშირი მიიჩნევა კოლეარულად, თუ r_{xy}
აღმატება, ან ტოლია 0,7–ის.

მათემატიკური მოდელირებისათვის ვისარგებლეთ
საქართველოს ოფიციალური სტატისტიკის მონაცემებით.

სისტემაში მიზნის ფუნქციად წარმოდგენილია
დასაქმებულთა რიცხოვნება კვების მრეწველობის სფეროში (ათასი
კაც.)

აღნიშნული სისტემები ამოვხსენით გაუსის მეთოდის
საშუალებით.

სისტემის გამოკვლევა თავსებადობაზე
დამაკმაყოფილებელ პასუხს გვაძლევს: სისტემა თავსებადია და
გააჩნია ერთი ამონახსნი.

სისტემის ამონახსნის პასუხები შემდეგია:

$$x_1 = -0.70811336115854$$

$$x_2 = 33.440854112208$$

$$x_3 = 21.001566648611$$

$$x_4 = 43.017581136695$$

$$x_5 = 31.935795198535$$

$$x_6 = -207.07449010202$$

$$x_7 = -35.007300520094$$

შესაბამისად წრფივ დამოკიდებულებას საქართველოს
კვების მრეწველობის სფეროში და მასზე მოქმედ ფაქტორებს
შორის ექნება შემდეგი სახე:

$$X = -0.708X_1 + 33.440X_2 - 21.001X_3 - 43.017X_4 - 31.935X_5 + 207.074X_6 + 35.007X_7$$

რამდენადაც X_1 , X_6 , X_7 -ის კოეფიციენტი ძალიან მცირე მნიშვნელობისაა შესაძლებელია მოდელიდან მისი გამორიცხვა და ის შემდეგი სახით ჩაიწერება:

$$X = 33.440X_2 - 21.001X_3 - 43.017X_4 - 31.935X_5$$

აღნიშნული მოდელის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ შევამჩნევთ საქართველოს, როგორც სამეწარმეო ბიზნესის, ასევე ამ სფეროში დასაქმებული კადრების არასტაბილურობას.

კვების მრეწველობაში ბრუნვის მოცულობაზე გავლენას ახდენს გამოშვებული პროდუქცია და დამატებითი ღირებულება. თავის მხრივ, დამატებითი ღირებულების მოცულობის გაზრდა შესაძლებელია ამ სფეროში დასაქმებულთა რიცხოვნობის ბრუნვის მოცულობის და ძირითადი აქტივების ზრდის ხარჯზე.

მიღებული მოდელი ადასტურებს სამეწარმეო კვების მრეწველობის ძირითადი აქტივების ზრდის და შრომის საშუალებების განახლების აუცილებლობას, ეს კი მიღწევადია მეწარმეობაში ინვესტიციების ზრდის საშუალებით. მათი მოზიდვა შესაძლებელია ეკონომიკური გარემოს გაუმჯობესებით, მაკროეკონომიკური სტაბილურობით, საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარებით, გადასახადების ლიბერალიზაციით და დიფერენცირებით, საფინანსო-საკრედიტო სისტემის მოწესრიგებით.

ძირითადი დასკვნები

- ✓ შეცნიერულად დასაბუთებული და ექსპერიმენტალურად დადასტურებულია ფუნქციონალური პროდუქტების ახალი ასორტიმენტის კომპონენტური შემადგენლობა. შემუშავებულია რეცეპტურები და მათი მომზადების ტექნოლოგიები, რომლებიც უზრუნველყოფენ პროდუქციის მაღალ ხარისხს და უსაფრთხოებას;
- ✓ დამუშავებულია: ადგილობრივი მცენარეული ნედლეულის გამოყენებით ალკოჰოლიანი და უალკოჰოლო კვების პროდუქტებისა და დანამატების წარმოების მეცნიერული საფუძვლები, რაც საქართველოს კვების მრეწველობისათვის უაღრესად აქტუალური საკითხია.
- ✓ შესწავლილია საქართველოში გავრცელებულ ხილ-კენკროვანთა ნედლეულისაგან მიღებული წვენების ფიზიკო-ქიმიური თვისებები მათი ნატურალობის მაჩვენებელი კრიტერიუმების შემუშავების მიზნით;
- ✓ განხილულია მეწარმეობისა და ბიზნესის ორგანიზაციის მეთოდოლოგიურ საფუძვლები, მათი ფორმირების თავისებურებები საქართველოში, ასევე მეწარმეობის წარმომობისა და განვითარების პერიოდიზაცია და ეტაპები;
- ✓ გაანალიზებულია კვების მრეწველობისა და მისი ცალკეული დარგების საწარმოო რესურსების გამოყენების

ეკონომიკური ეფექტიანობა და გამოვლენილია მათი მწარმოებლურად გამოყენების შესაძლებლობები. დადგენილია ამ რესურსების გავლენის ხარისხი მთელ საწარმოო პოტენციალზე. გაანგარიშებულია კვების მრეწველობის მსხვილი, საშუალო და მცირე საწარმოების სპ გამოყენების ეფექტიანობის კოეფიციენტი.

- ✓ დადგენილია, რომ წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებაში, პირველხარისხოვანი როლი ენიჭება ფაქტორებს, რომლებიც დაკავშირებულია შრომითი რესურსებისა და სამუშაო დროის რაციონალურ გამოყენებასთან, საწარმოო ფონდების გამოყენების გაუმჯობესებას. ამასთან, მასალტევადობის შემცირება, ეკონომიის რეჟიმის დაცვა, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესება - ეფექტიანობის ამაღლების მნიშვნელოვანი რეზერვაცია;
- ✓ უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების (FDI) როლი უნდა განხილულ იქნას, როგორც როგორც კვების მრეწველობის კონკურენტულ გარემოდ გარდაქმნის მექანიზმი ისეთი განვითარებადი ქვეყნებისათვის, როგორცაა საქართველო.
- ✓ განიხილილია საქართველოს კვების მრეწველობის ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრის გზებთან მიმართებაში ფინეთის კვების მრეწველობის

გამოცდილება, რომელსაც ქვეყანაში მესამე ადგილი უკავია მეტალისა და ტყის ინდუსტრიის შემდგომ. ფინეთის წევრობას ევროკავშირისათვის აქვს ფუნდამენტური და დაუყოვნებლივი ეფექტი სოფლის მეურნეობასა და საკვებ პროდუქციაზე. ასევე გაანალიზებულია პოტენციური ეფექტები ამერიკის თავისუფალი სავაჭრო სივრცის ვაჭრობაში და პირდაპირი უცხოური ინვერსიების როლი ბრაზილიასა და ამერიკის კვების მრეწველობაში.

- ✓ საქართველოს კვების მრეწველობის განვითარების მაკროეკონომიკური პრობლემების და ანალიზის შედეგად დადგენილია, რომ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვან საფუძველს წარმოადგენს სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემო, რაც უმეტესწილად განპირობებულია დასაქმების მაღალი დონით, მონეტარული პოლიტიკის დამოუკიდებულებით, ფასებისა და ფინანსური სექტორის სტაბილურობით, უშუალოდ საწარმოთა მართვის მაღალი დონით და სხვ.
- ✓ დამუშავებულია მათემატიკური მოდელი, საქართველოს კვების მრეწველობის ტექნიკურ-ეკონომიკური პარამეტრების შესახებ ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების გათვალისწინებით, რაც ქვეყნის კვების

მრეწველობის ეფექტიანობის, საკმარისი სიზუსტით
პროგნოზირების საშუალებას იძლევა.

თემის ირგვლივ ავტორის მიერ გამოქვეყნებული შრომები

1. „კვებითი მომსახურება საქართველოს ტურიზმის ინდუსტრიაში;“ საქართველოს მე-9 ღია სამეცნიერო-ტექნიკური კონფერენცია; საქართველოს საავიციო უნივერსიტეტი; 2015; გვ. 41
2. „კვების მრეწველობის პრობლემები სამეცნიერო ლიტერატურაში“; სტუდენტთა 83-ს ღია საერთაშორისო-სამეცნიერო კონფერენცია; 2015;

In the dissertation are considered Georgian food industry economic problems and its solution directions.

The food industry is an important part of Georgian economic industry. The mentioned fact points at the high topicality of the research.

The aim of the study is to determine the role and place of Georgian food industry in the Georgian economic and industry.

In the literature review of the thesis are considered the opinions of various researchers concerning the content of the food industry development.

Some authors consider the notion, which the main problem in the Georgian food industry is to improve the quality of alcoholic and non-alcoholic drinks.

We share the view of a number of economists, who represent, that in the Georgian food industry the main organizational basis are: privatization and appropriate legislative support. Foreign and Georgian experts believe that Georgia has a great potential of food industry export.

In the thesis is determined production capacity of Georgia and its reducing causes. The concept of production capacity is dynamic. For calculate of production capacity essential is the regime of production capacity.

It is discussed the macro-economic problems of Georgian food industry development and their analysis, which concludes that the country's economic development is the foundation of a stable macro-economic environment, which is largely due to the low level of unemployment, an independent monetary policy, price and financial sector stability.

Different authors analyze that Brazil and the United States are key players in world agricultural and food markets. If we compare Georgian food

industry to Brazil and United States, the agro-food system in both countries is very large in absolute and relative terms.

Both are net exporters of agricultural and food products and major recipients of foreign direct investments (FDI) in the food industry.

In addition, US food processors hold substantial investment positions abroad. In the 1990s, both countries were actively involved in the formation of regional trade blocs. The United States is a member of the North American free Trade Agreement (NAFTA), while Brazil is a member of the Southern Common Market (Mercosur).

If we discuss example of Hungary, Hungarian canned food industry has been manufacturing and selling its products for a hundred years. Its importance can be seen from its several decades long presence and results on export markets.

In the past few years (and nowadays too) the Hungarian canned food industry had to face several difficulties. Probably in recent market competitions the biggest challenge is to keep up consumers' interest in these products.

It looks as if canned foods have lost their attraction in this competition. The first aim of my research was to answer which products consumers consider to be canned foods. It is fundamentally necessary to carry out the research to answer this question.

In the thesis we tried to analyze and examine, that the main condition of industrial production is to ensure it by raw and energy resources. Attention is paid to increase quality and to expand the range.

In the thesis is considered food industry as agricultural products processing industry, which is an integral part of agro-industrial complex, Pre-

revolution food industry, also food industry in the middle of the 19th century, in the 1985 so-called Transformation period.

In the thesis investigated the production potential, as a difficult and multi-faceted economic category. Is considered each element of potential, which performs its specific, unchangeable function, which is due to its role in the production.

It is estimated, that in food industry development one of the important direction is to determining the effectiveness by mathematical modeling.

For the mathematical modeling we used official statistical information of Georgia. These systems are solved by Gauss method.

The system is compatible and has one solution. The model suggests of unstable entrepreneurial businesses and people who works in the area of instability.

The model confirms the growth of the business in the food industry. This is achieved through the increase of investments in entrepreneurship.

